

جمهوری اسلامی ایران

مدیریت حوزه علمیه استان قم

رساله علمی سطح ۳

لباس روحانیت، پیشینه، آثار و چالشها

راهنما: استاد محمدجواد مروجی طبسی (حفظه الله)

مشاور: استاد عنایت الله دریاباری (حفظه الله)

محقق: محمدرضا فیاض

تقدیم:

تقدیم به همه خدمتگزاران مکتب اهل بیت (ع) خصوصاً علماء و فقهای بزرگ شیعه که به رشد و شکوفایی جامعه در پرتو نورانیت قرآن و اهل بیت (ع) اندیشیده اند و در این راه با بذل عمر خویش تمام سعی خود را به کار گرفته اند؛ آنان که دغدغه گسترش معارف الهی را دارند و از کشف کوچکترین نقص و تلاش برای رفع آن فروگذار نمی کنند؛ آنان که تحقیق عالمانه و تدقیق منصفانه و طرح دلسوزانه مشکلات را راه پیشرفت و تعالی حوزه های علمیه می دانند و به قصد تقرب الی الله به اصلاح امور می پردازند و الگوی نسل جوان حوزه در پیشرفت و ترسیم آینده ای روشن تر خواهند بود.

ضمناً از همه کسانی که در انجام این نوشته بنده را یاری کرده اند خصوصاً استادان محترم راهنما و مشاور و خانواده گرامیم صمیمانه سپاسگزارم.

چکیده:

لباس روحانیت شیعه با شکل امروزی آن شامل عمامه، قبا و عبا می باشد و با تغییراتی از شکل لباس پیامبر (ص) و ائمه معصومین (ع) اقتباس شده است. لباس پیامبر (ع) و ائمه (ع) با لباس مردم جامعه زمان خودشان همشکل بوده است. علیرغم اینکه در قرون اخیر، مردم عادی جامعه اسلامی کم کم از شکل لباس اسلامی فاصله گرفتند اما فقها و علمای اسلام همچنان پوشش عمامه و عبا را به خاطر رعایت سنت معصومین حفظ کرده اند و عمامه و عبا بصورت تعینی لباس صنفی روحانیت شیعه در آمده است. آثار مثبت فردی و اجتماعی زیادی بر پوشیدن این لباس مترتب است ولی شرایط زندگی در جامعه امروز، و ضرورت اعتنا به مباحث تبلیغ غیر مستقیم، اصلاحاتی در شکل ظاهری این لباس و مقررات مربوط به آن که در سالهای اخیر وضع شده است را، ضروری می نماید که با اعمال آن امکان تاثیر گذاری بیشتر در عرصه تبلیغ معارف نورانی قرآن و اهل بیت (ع) فراهم خواهد شد. در این نوشته سعی شده است که اشکالات مصوبه معاونت تهذیب حوزه و راه حل آن مورد بررسی قرار گیرد.

روش تحقیق در این نوشته، کتابخانه ای است و واژگان کلیدی شامل روحانیت، عمامه، عبا، قبا، لباده و قلنسوه می باشند.

فهرست مطالب

۱	مقدمه.....
۱	الف) بیان مساله .....
۲	ب) ضرورت تحقیق .....
۲	ج) اهداف تحقیق .....
۳	د) پیشینه تحقیق .....
۳	ه) سوالات تحقیق .....
۴	و) فرضیه .....
۵	فصل اول: کلیات .....
۵	الف) تعریف واژگان کلیدی .....
۶	ب) چیستی لباس روحانیت .....
۶	فصل دوم: پیشینه لباس روحانیت .....
۷	الف) شکل لباس پیامبر صلی الله علیه و آله .....
۸	۱. عمامه پیامبر صلی الله علیه و آله .....
۱۲	۲. عبا پیامبر صلی الله علیه و آله .....
۱۵	۳. سایر لباسهای پیامبر صلی الله علیه و آله .....
۲۰	ب) شکل لباس ائمه معصومین علیهم السلام .....
۲۱	۱. عمامه پوشیدن ائمه اهل بیت علیهم السلام .....

۲. عبا و سایر لباسهای ائمه علیهم السلام ۳۵

ج) شکل لباس مردم در زمان پیامبر و ائمه علیهم السلام ۳۸

د) شکل لباس علماء و فقها از آغاز دوران غیبت تا امروز ۴۴

فصل سوم: آثار و پیامدهای پوشیدن لباس روحانیت ۴۹

الف) آثار فردی ۵۰

۱. تذکر ارزشها برای صاحب لباس ۵۰

۲. محدودیت سازنده برای صاحب لباس ۵۰

۳. قرار گرفتن در معرض پرسشهای دینی ۵۲

۴. بهره های معنوی و عنایات ویژه ۵۳

ب) آثار اجتماعی ۵۵

۱. تاثیر لباس روحانیت به عنوان نماد دینی ۵۵

۲. تسهیل شناخت و دستیابی به عالم دینی ۶۶

۳. تاثیر تبلیغی غیر مستقیم ۶۶

فصل چهارم: چالشهای پیش رو ۷۰

الف) مقررات تلبس به لباس روحانیت ۷۰

۱. کاستیها و نکات مبهم مصوبه شورای عالی ۷۰

۲. آموزش قبل از تلبس ۷۶

ب) مشکلات یکسانی لباس در تمامی سطوح علمی حوزه ۷۷

فصل پنجم: شبهات و پاسخ ها ۸۱

الف) شبهه عدم اصالت ۸۱

۸۱ ..... (ب) شبهه تغییر نماد

۸۳ ..... (ج) شبهه عدم ضرورت

۸۳ ..... (د) شبهه مانعیت ارتباط

۸۴ ..... (ه) شبهه هتک قداست

۸۶ ..... (و) شبهه بن بست

۸۷ ..... (ز) شبهه امتیاز خواهی

۸۸ ..... (ح) شبهه لباس شهرت

۹۰ ..... (ط) شبهه محدودیت

۹۱ ..... (ی) شبهه تردید در شایستگی

۹۲ ..... جمع بندی

بنام خدا

مقدمه

الف) بیان مساله

استفاده از لباس یکی از ویژگی های خاص انسان و مهم ترین و مشخص ترین مظاهر قومی و سریع الانتقال ترین نشانه فرهنگی است که به سرعت تحت تاثیر پدیده فرهنگ پذیری در بین جوامع گوناگون انسانی قرار می گیرد، تا جائیکه استیلای فرهنگی و سلطه پذیری نیز می تواند از طریق انتقال پوشاک صورت بگیرد و ممکن است با تغییر پوشاک یک جامعه نوع معیشت و شیوه زندگی آن ها نیز دچار دگرگونی شود و تغییرات و تحولاتی در ساختار زندگی اجتماعی آن جامعه ایجاد گردد. گروه های متفاوت انسانی که در مناطق مختلف زندگی می کنند و هر کدام دارای ویژگی های قومی برجسته ای هستند، تحت عوامل گوناگون، تن پوش ویژه ای به تن دارند که در همان نگاه اول می تواند قومیت، حوزه زندگی، زبان و سایر مشخصات فرهنگی و حتی مذهب و اشتغالات اصلی زندگی آنان را در ذهن بیننده تداعی کند. لازم به ذکر است که منظور از پوشاک شامل کفش، کلاه، سرپند، **عمامه**، شال، شال کمر، رداء، بالاپوش، جلیقه، زیورآلات و جواهرات و سایر متعلقات می باشد که در جای خود در ارتباط با هر قوم و گروه اجتماعی بررسی می گردد. عوامل موثر در شکل گیری پوشاک گروه های اجتماعی مختلف را ملاحظات و رسالت های معنوی، شرایط و عوامل طبیعی، شیوه معیشت و فعالیت های شغلی و جایگاه اجتماعی افراد تشکیل میدهد.

در جامعه اسلامی هم از دیر باز اصناف مختلفی وجود داشته اند که یکی از ویژگی های صنفی آنان لباس متفاوتی بوده که می پوشیده اند که البته در طول تاریخ تغییر می کرده است. امروزه هم اصناف زیادی

از جمله روحانیان شیعه لباس ویژه ای به تن دارند که در عرف عام به لباس پیامبر صلی الله علیه و آله مشهور است. هر چند به دلیل رسالت مهم دانش آموختگان حوزه های علمیه، ملبس بودن آنان به لباس پیامبر صلی الله علیه و آله در واقع به این معنی است که وظیفه آنان در ادامه وظیفه پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و اهل بیت آن بزرگوار علیهم السلام است، اما در این نوشته به شباهت شکل ظاهری لباس امروزی روحانیت با شکل لباس پیامبر صلی الله علیه و آله و اینکه آنحضرت، آن لباس را بما آنه رسول الله پوشیده یا بخاطر رعایت عرف آنروز، و همچنین به بررسی آثار مترتب بر پوشیدن آن توسط طلاب حوزه های علمیه پرداخته خواهد شد.

ب) ضرورت تحقیق

از آنجا که امروزه تعداد زیادی از طلاب علوم دینی که عشق و علاقه آنها به تحصیل و ترویج علوم و معارف اسلامی غیر قابل انکار است، فقط در ایام تبلیغ عمامه می پوشند و به طور دائم از لباس روحانیت استفاده نمی کنند و بدلیل اینکه این گرایش رو به افزایش است، پرداختن به این موضوع ضروری به نظر می رسد چرا که در صورت اثبات اینکه در پوشیدن این لباس با همین شکلی فعلی آن مصلحتی وجود دارد که با ترک این پوشش از دست خواهد رفت، طلاب محترم حوزه متقاعد شده و خود و دیگران را از برکات آن محروم نخواهند کرد و در صورتی که بر پوشیدن یا نپوشیدن آن در ایام غیر تبلیغی با توجه به شرایط جدید ارتباطی فایده چندانی مترتب نباشد، و یا اینکه تغییراتی در شکل آن ضروری باشد، مسئولین محترم مدیریت حوزه علمیه در مورد رفع الزامات موجود در زمینه تلبس طلاب یا اعمال تغییرات لازم، متقاعد شده و فرصت همکاری برای افراد بیشتری از حوزویان در زمینه های مختلف فراهم خواهد شد.

ج) اهداف تحقیق

بنا به ضرورت یاد شده، در این تحقیق قداست لباس روحانیت، پوشیدن دائم و غیر دائم این لباس توسط طلاب محترم و راههای بهبود بخشیدن به شکل امروزی لباس روحانیت برای تاثیر گذاری بیشتر و آسان سازی تشخیص سطح علمی صاحب لباس جهت افزایش اعتماد مخاطبین به معتبر بودن مطالب دریافتی، اهداف این تحقیق را تشکیل می دهند.

د) پیشینه تحقیق

در کتب روایی شیعه و سنی روایات متعددی از معصومین علیهم السلام در مورد پوشیدن **عمامه** و عبا توسط پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه علیهم السلام و ترجیح پوشیدن **عمامه** برای مومنین ذکر شده است و حتی ظاهر بعضی از روایات پوشیدن **عمامه** را مرز تشخیص مسلمانان از کفار معرفی کرده است. در کتاب شریف «سنن النبی» مرحوم علامه طباطبایی ره به بحث عمامه و عبا در ضمن مباحث لباس پیامبر صلی الله علیه و آله پرداخته است و از روایات مورد استفاده در این کتاب چنین برمی آید که پوشیدن این لباس مصلحت ذاتی دارد. در کتاب «تاریخ پوشاک ایرانیان» هم آقای محمدرضا چیت ساز به شکل لباس پیامبر صلی الله علیه و آله پرداخته و شکل لباس مردم و علماء را در دوره های مختلف مورد بررسی قرار داده است اما به آثار فردی و اجتماعی این لباس اشاره ای نشده است. در کتاب «لباس روحانیت» نوشته آقای محمد عالم زاده نوری بااستناد به بعضی روایات و با توجه به نقش روحانیون در جامعه چنین نتیجه گیری شده است که پوشیدن لباس روحانیت بطور دائم برای طلاب ضروری میباشد اما به کاستیهای آن پرداخته نشده است. سایر مقالات نوشته شده در این زمینه هم مزایای لباس روحانیت را برشمرده اند اما ظاهراً توجه کافی به همه ابعاد موضوع نشده است. در این تحقیق سعی بر پرداختن به جهات مختلف مساله و راهکارهای افزایش ارائه خدمت به مکتب اهل بیت علیهم السلام از طریق اثبات مزایای این لباس و رفع نواقص آن و بررسی راههای پیشگیری از سوء استفاده های احتمالی از این لباس است.

ه) سوالات تحقیق

سوال اصلی:

- پیشینه لباس روحانیت به چه زمانی برمیگردد و آثار و چالشهای پیش روی آن کدامند؟

سوالات فرعی:

- آیا پیشینه لباس روحانیت به زمان پیامبر و ائمه برمیگردد؟

- آثار و پیامدهای فردی و اجتماعی پوشیدن لباس روحانیت کدامند؟

- پوشیدن لباس روحانیت به عنوان لباس صنفی حوزویان با چه چالشهایی روبروست؟

سوالات فرعی تر

- اگر پیامبر چنین لباسی را می پوشیده آیا برای رعایت عرف آن زمان بوده یا پوشیدن آن مصلحت ذاتی داشته است؟

- لباس علماء شیعه از آغاز غیبت امام زمان(عج) تا امروز چه تغییری کرده است؟

- لباس روحانیت چه شرایط جدیدی را برای صاحب لباس ایجاد میکند؟

- لباس روحانیت چه کمکی در دریافت پیامهای معنوی به جامعه می کند؟

- آیا شکل لباس امروزی روحانیت نیاز به اصلاحات برای تاثیر گذاری بیشتر در زمینه تبلیغ معارف اسلامی دارد؟

- آیا مقررات مربوط به تلبس که مصوب شورایعالی مرکز مدیریت حوزه است نیاز به اصلاحات دارد؟

(و) فرضیه

چنین به نظر می رسد که ظاهراً شکل امروزی لباس روحانیون شیعه با تغییراتی برگرفته از شکل لباس پیامبر و ائمه علیهم السلام میباشد و پوشیدن آن توسط حوزویان علاوه بر اینکه لباس صنفی ایشان است به نوعی رعایت سنت محسوب می شود، اما شکل ظاهری این لباس جهت پیام رسانی بهتر، نیاز به اصلاحات دارد.